

המחנך: כן, זו היתה פקודה לכאורה משונה. חיילי דוד הגיבורים תמחו למה לסגת. ולא די בזה. הם נצטוו לסגת ולעמוד במקומם, ולזוז רק לאחר סימן משונה מאד. מהו? קראו בספר.

תלמיד: "בשמעך את קול צעדה בראשי הבכאים". אינני מבין מה זה.

המחנך: זה היה סימן שאמונה רבה דרושה היתה כדי להמתין לו. דוד צריך היה לשמוע קול רישרוש בראשי העצים. רישרוש כזה יכול לבוא בעיקבות רוח רגילה גם כן. כנראה ניתן לו סימן מובהק כדי להכיר את סוג הרחש. בכל זאת היה נסיון גדול לצבא לעמוד בלי לעשות דבר ולהמתין לסימן כזה. הסתכלו בספר. אולי תמצאו היכן רמוז בכתוב כי היה הדבר קשה? אילו מילים מיוחדות נאמרו בעניין זה?

תלמיד: ויעש דוד כן כאשר ציוהו ה'.

המחנך: נכון מאד. מילים כאלו נאמרו רק בזמן שהיה קושי מיוחד לקיים מה שה' ציוה, והמקיים אותם ראוי היה לשבח מיוחד. אולם גם עתה עוד נשארו פלשתים בעיר גזר, שהיתה מבוצרת מאד. הם הוכו רק בימי שלמה על ידי פרעה מלך מצרים (מלכים א ט טז), ששרף את העיר.

פרק ו

כאב על העדר לימוד נכון בדיני קדשים (פסוקים א-יא)

הערה למחנך: דלהלן הוא קשה. בכל זאת אין לדלג עליו אף בלימוד עם ילדים צעירים. אם לא יובן הכל, הסברה חלקית גם היא טובה. המקורות לאמור להלן רשומים ב"דעת סופרים".

המחנך: נקרא תחילה את הכתוב מפסוק א-ו בפירוש המילים. עתה נשתדל להבין מה היה כאן החטא שבגללו נענש עוזא וכל השמחה הופרה.

תלמיד: ראיתי ברש"י, דוד טעה בדבר שאפילו תינוקות יודעים אותו. אסור להוליך את הארון בעגלה.

המחנך: אבל מיד נראה, שזה פשוט לתינוקות לאחר שהמחנך מסביר להם זאת. אבל אין זה פשוט כלל וכלל בתורה עצמה. בספר במדבר (ז ט) נאמר כי לבני קהת לא ניתנו עגלות לנשיאת כלי המשכן שהם היו ממונים עליהם, משום "כי עבדת הקדש עליהם, בכתף ישאו". אבל בכמה מן הכלים שהיו תחת ידם כמו השולחן והמנורה אין דין זה לדורות, לא כן בארון. אותו יש גם לדורות לשאת אך ורק בכתף.

במה מקור ההבדל?

דעת דוד המלך והכוהנים היתה כי מצות נשיאת הארון בכתף מכוונת היתה רק למדבר ולא לדורות. בזה הם טעו.

תלמיד: האם בעד חטא כזה אפשר כי יתחייבו מיתה?

המחנך: לא בעד החטא עצמו, אלא בעד מקור החטא. מקורו היה בזה שלא למדו היטב דיני קדשים וקדושת כלי המקדש. זה הוא אחד המקצועות הקשים בתורה. מעטים מאד היום יודעים דיני קדשים. כאשר התורה שבעל פה לא היתה כתובה בספר, היה עוד יותר קשה לדעת דינים אלו. בכל זאת היתה חובה לדעת אותם. אי אפשר היה להעביר את הארון ממקומו, לפני שלמדו את כל ההלכות. כאמור העיסוק במלחמות הרבות גם הוא הפחית את לימוד התורה.

תלמיד: האם דוד לא הקפיד על כך?

המחנך: מדברי הגמרא נראה שדוד היה בטוח שהלימוד מספיק. בודאי גם היה מספיק לפי מושג רגיל, ולפי מושגינו הוא אף היה נחשב גדול. בכל זאת דרוש היה יותר. עתה אירע להם מכשול אחד. אילו לא נענשו עתה היו קורים מקרים רבים נוספים אחרים.

תלמיד אחד: אבל למה נענש עוזא ולא דוד?

תלמיד שני: בכתוב נזכר על חטא אחר, על שעוזא אחז בארון בזמן ששמטו הבקר ולא על שהוליכו את הארון בעגלה.

המחנך: אולם הגמרא מבארת שאילו לא נעשתה הטעות בהולכת הארון בעגלה, מחוסר לימוד מתאים של דיני קדשים, לא היה עוזא נענש בעד מה שהוא עשה. פעמים רבות אנשים נענשים על חטא קטן, מפני שהוא מצטרף לחטאים גדולים שקדמוהו.

כאמור דרושה היתה התעוררות להתחזקות בלימוד התורה בכלל ודיני קדשים בפרט. הפרעת השמחה הגדולה בנוכחות כל ישראל היה זעזוע שחדר ללב כולם.

תלמיד: אם כן נפל עוזא כביכול קרבן לטובת אחרים.

המחנך: אפשר אמרת דבר נכון. אמנם הוא גם עשה דבר לא מתאים. אילו היה נקי לגמרי, לא הוא היה הנענש. שמא אתם נזכרים במעשה כמעט דומה לזה. בעת שמחה גדולה מתו שני אנשים חשובים מאד. זה כתוב בחומש בספר ויקרא.

תלמיד: נדב ואביהוא מתו בעת חנוכת המשכן.

המחנך: נכון מאד. אתם זוכרים מה שנאמר שם על מיתתם: בקרובי... מי יוכל לסיים.

תלמיד: "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד" (ויקרא י, ג).

המחנך: כך היה גם כאן. גם נדב ואביהוא עשו דבר לא נכון. אבל במקרה אחר לא היו נענשים עבורו באופן חמור כל כך. הכוונה היתה ללמד לעם כולו מה קדוש הוא בית המקדש, וכן כאן.

תלמיד: בכל זאת במה חטא עוזא.

המחנך: בגמרא (סוטה לה) יש שתי דעות: יש אומרים כי הוא אחז בארון בזמן שנדמה היה לו שהוא נוטה ליפול. ביחס לקדושת הארון והפלאים שאירעו בכל מקום שנמצא, דבר זה היה חילול לעין כל וכאילו הכחשה של קדושתו. יש (שם) גם דעה אחרת שעוזא עשה דבר לא נכון בקרבת הארון. בכל אופן זה היה חטא מן הסוג שאנו קוראים לו בשם "חטא עדין". אולי אתם זוכרים את הכלל שהעונש בעד חטא עדין הוא גדול מהעונש בעד חטא גס. העונש הוא ראשית כל על האדם. אדם חשוב שיכול ללמוד ולדעת ולעשות כראוי, אם איננו עושה כן הוא נענש יותר מן האיש הפשוט שיצריו מסיתים אותו לעבירה, ואין לו מספיק הבנה וכח להתגבר על יצרו.

בכן מה לדעתכם צריך להיות שם נושא השיעור שלנו?

נשמעות דעות שונות. אבל המחנך יקבע את שם כפי שכתוב לעיל: כעס על העדר לימוד נכון בדיני קדשים. החטא בהזנחת לימוד התורה הוא הגדול שבחטאים.

השמחה לקראת ההכנה לבניין בית המקדש. (פסוקים יב-טז)

המחנך: בשיעור הקודם למדנו על הפסקת ההעברה של הארון לירושלים בגלל מה שקרה לעוזא. אבקשכם לחשוב, לעיין ולומר לי: מה נגרם לדוד על ידי זה?

תלמיד: צער רב.

המחנך: בודאי שנגרם לו גם צער. אבל היה יותר מזה, הרבה יותר מזה. צער אפשר לשכוח. מסיחים את הדעת מן העבר ומתעסקים בהווה ובעתיד. לדוד היה מה לעשות כדי להשכיח את צערו. אני חוזר ושואל: מה נגרם לדוד על ידי זה, שלא יכול היה להשכיחו? אעזור לכם להשיב לי על השאלה: מה היה הדבר הראשון שעשה דוד לאחר שמשחוחו למלך?

תלמיד: הוא כבש את ירושלים.

המחנך: נכון, ומה עוד?

תלמיד: חירם מלך צור בנה לו בית.

המחנך: נכון, ואחר כך.

תלמיד: היתה מלחמה עם פלשתים.

המחנך: נכון, דוד ניצח ומה עשה אחר כך? מה הקשר בין כל הדברים האלו למה שכתוב בפרק ו?

תלמיד: הוא החליט להעביר את הארון לירושלים.

המחנך: עתה, התוכלו לענות מה נגרם לתכניותיו של דוד על ידי כך? מה היה צריך לבוא לאחר העברת הארון? האם היה לדוד מקום להכניס אותו?

תלמיד: בודאי היה בונה את בית המקדש בירושלים.

המחנך: זה מה שהתכוונתי. העברת הארון היתה הכנה לבנין בית המקדש בירושלים. בגמרא נאמר שדוד עשה זאת על פי צוואת שמואל הנביא. שמואל אף מסר לו תכנית מדוייקת של בית המקדש, שפרטי בניינו צריכים היו להיות על פי ה'. הוא מסר לו מעין תכנית שנקראה בשם "כתב בית המקדש". כאשר נאלץ להפסיק את העברת הארון נתבטלה לפי שעה כל התכנית. אולם התכנית הזו לא היתה יכולה להתבטל. שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ: להמליך עליהם מלך, להילחם בעמלק, ולבנות את בית המקדש. שני הדברים הראשונים כבר נתקיימו. עתה היה צורך לקיים את הדבר השלישי. אם היתה הפרעה צריכים היו לסלק את הסיבות שגרמו להפרעה ולהמשיך. דוד עשה כן. מה היה מקור ההפרעה?

תלמיד: הכהנים והעם לא היו מוכנים, לא למדו מספיק את ההלכות הנוגעות לבית המקדש.

המחנך: נכון. בספר דברי הימים, שבו כתב עזרא פרטים שונים נוספים על האמור בספר שמואל, נאמר שדוד עשה הכנות מרובות להעברה הסופית של הארון. דוד הכין את הכהנים והלויים וציוו עליהם ללמוד היטב את כל תורת הקדשים. הוא אף עשה סדר לעבודת הכהנים והלויים וקבע זמן לכל משפחה אימתית תעבוד. זה מה שנקרא "סידור המשמרות".

לאחר זה החליט לנסות פעם נוספת להעביר את הארון. שימו לב, יש כאן ביטוי שהוא ההיפך ממה שאמרתם בתחילת השיעור על מצב רוחו של דוד, לאחר העברת הארון הראשונה. מה היא מילה זאת?

אם לא תבוא תשובה מיידית יוסיף **המחנך:** אקל עליכם את התשובה. לאחר כישלון ההעברה הראשונה דוד היה שרוי בצער ועתה?

תלמיד: בשמחה. כתוב: "ויעל את ארון האלקים וגו' בשמחה".

המחנך: נכון מאד. דוד וזקני ישראל התגברו על הפחד שנפל עליהם בעת מות עוזא ועתה העבירו את הארון בשמחה. גדולה היתה שמחה זו. אבל בכל זאת היה הבדל בין השמחה הזו לשמחה הראשונה. נכתוב על הלוח מה שנאמר על השמחה הראשונה ומה נאמר על שמחה זו. אני מבקש את הכיתה כולה להשתתף וכל אחד יאמר חלקו.

בהעברה השניה נאמר:

בכל ששה צעדים זבחו שור ומריא. דוד מכרכר בכל עוז, מעלים את הארון בתרועה ובקול שופר.

בהעברה הראשונה נאמר:

ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה' בכל עצי ברושים ובכנרות ובנבלים ובתפים ובמנענעים ובצלצלים.

המחנך: ובכן, מה ההבדל בין שני אלו? ההבדל נראה ברור. דרושה רק קצת מחשבה.

תלמיד: הפעם אין כלי נגינה.

המחנך: נכון מאד. בפעם הקודמת העלו את הארון כשהעם כולו משחק מתוך נפש קלה ומשתמש בכל מיני כלי נגינה. הפעם העלו את הארון בתרועה ובקול שופר. גם אלו אמצעים לעורר שמחה. אבל שמחה רצינית הרבה יותר, דומה לזו של ראש השנה שנקראת בשם "גילו ברעדה", שמחה ופחד יחד. אמנם בספר דברי הימים נאמר כי גם הפעם היו לא רק שופרות, אלא גם חצוצרות ומצלתיים נבלים וכינורות. כאן לא נזכר על כך, כי אלו היו מעטים והעיקר היה השופר. בני ישראל הבינו שמסביב לארון יש להיות דרוכים ורציניים, אף כי שמחים.

רק אחד שמח מאד מאד. מי הוא?

תלמיד: דוד המלך כירכר בכל עוז.

המחנך: בפרשה זו נעסוק מחר, כאשר נתחיל פרק ז. היום עלינו עוד ללמוד היטב את פירוש המילים וכל העניין.

פרק ו

שמחת דוד וצערה של מיכל. (פסוקים טז–כא)

המחנך: אתמול למדנו על דוד שזכה עתה לשעתו הגדולה. כמה צער עבר על דוד מאז נקרא לבוא מאצל הצאן להימשח למלך? גם לפני זה הרבה צער היה בחייו. הוא נראה היה כמאוס אף בעיני בני משפחתו. הזוכרים אתם מה אמר לו אחיו אליאב בעת שהגיע דוד לשדה המלחמה שגלית היה שם?

תלמיד: "ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך" (יז כח).

המחנך: כל הסבל הגדול הזה בעת ששאל חשד בו, בעת שנדד במדבריות ושכן במערות, בעת שישב בצקלג הפלשתית וצריך היה להחניף למלך גת, הכל חלף ועבר. (אמנם, הכל נמשך זמן לא רב, כי מלכות שאול היתה קצרה). כל היגון והרוגז עבר. עתה יצא דוד במחול משחקים בדרך העולה אל הרי ירושלים. העם רקד אתו. אולם היה מישהו שדבר זה לא מצא חן בעיניו. מי זה היה? ראו בספר.

תלמיד: מיכל בת שאול.

המחנך: נקרא את כל האמור בעניין זה (בקריאה דמומה, או פסוק פסוק בביאור המילים). לאחר הקריאה ישאל המחנך: מה דעתכם על דבריה?

תלמיד: היא דיברה לא יפה ודוד ענה לה כמו שראוי היה לדברים כאלה.

המחנך: בכל זאת האם יש לכם אילו מילים טובות עבורה? אני אגיד לכם אחר כך מה הגמרא אומרת על זה. אבל ראשית כל אני רוצה לשמוע מה עולה בדעתכם. הזוכרים אתם מה עבר על מיכל?

תלמיד: היא אמרה לשאול שדוד רצה להרוג אותה...

המחנך: כן, כן, זה בודאי הכאיב לה מאד אחר כך, כאשר שאול ראה בדבריה עדות על כך שדוד הוא איש רע. אבל לא היתה אפשרות להשיב את הדברים. שאול הכריז שהיא היתה רק פילגש לדוד. על כן היא יכולה לעזוב אותו. הוא חפץ להשיא אותה לאיש אחר. קשה היה להתנגד לאבא שהוא מלך. היא הלכה לבית פלטי בן ליש (שמואל א כה מד). בגמרא נאמר שפלטי הכיר בכך שהיא אינה יכולה להיות אשתו, והיא שמרה אמונים לדוד שבלי כוונה גרמה לו רעה גדולה כל כך. בינתיים נהרג אביה ואחיה והיא יושבה אבלה וציפּתה, למה?

תלמיד: שמא תשוב לבית דוד.

המחנך: ואכן חזרה. בינתיים נהרג אחיה האחרון, איש בושת, על ידי אנשים מישראל. כמה מר היה לה! בגמרא נאמר שהיא הניחה תפילין כגבר, אולי ביקשה לעודד את נפשה ולהשכיח את צערה בקיום מצוות. פתאום שמעה את קול השמחה הגדולה וראתה את דוד רוקד. היא לא היתה מוכנה לרקוד לאחר מה שקרה ואף בזתה בלבה את דוד ששכח כל מה שקרה. אולי אם היא היתה בעלת נפש חזקה לא היתה אומרת כלום. עתה התפרצה בדברים שהיה בהם משום לעג לשמחת הקודש.

בכל זאת אמרו חכמים שהיה לה נימוק חשוב למה שאמרה. לא רק רגשות דיברו מתוך לבה. היא השוותה את דוד לאביה. שאול המלך היה איש צנוע מאד בלבושו והקפיד מאד שלא יתגלה בשרו לעין רואים. דוד היה לבוש מעיל בוך מקושט. ברקדו, המעיל כאילו נפתח. דבר זה נראה לה בלתי הגון. וכן יש תלמידי חכמים גדולים ואנשים חשובים שממעטים בריקודים. יש אנשים רציניים מאד שאינם יכולים להשתחרר מן הרצינות שלהם ושמחתם היא מאופקת. כאשר נצטרפו דברים אלו לרגשותיה אמרה דברים חריפים מאד לדוד.

תלמיד: אם כן, אני מרחם על מיכל המסכנה. למה לא הבין אותה דוד? למה דיבר אליה דברים תקיפים כל כך?

המחנך: אתה קצת צודק, גם לי קשה קצת. אולם בכתוב נאמר שמיכל נענשה על כך. אם כן רואים שהיא לא היתה צודקת. דוד כנראה חשש מאד שמא היא תגרום דכדוך במצב רוחה בכל המשפחה ובעם בכלל. הוא רצה לעקור את היגון בשעה זו מתוך העם, שחייב היה לשמוח בגדולתו המתפתחת והולכת. אולי גם חשש שמא תחזור על דבריה לפני אנשים

אחרים. הוא פחד שמא יתחדשו דברי הבלע שבית אביה הפיץ נגדו. מלך לא יכול למחול על כבודו והיא השותה אותו לאחד הריקים, כמו שדיברו מתנגדיו בימי שאול. שופט צדק היה אדוננו דוד המלך ובודאי גם משפטו זה מוצדק, ויש בו אף הוראה לדורות לאלו שיודעים כיצד ללמוד מהם.

פרק ז (פסוקים א-יז)

שפיכת דמים אף במלחמת קודש משפילה את האדם.

המחנך: כבר הזכרנו השנה את אדם הראשון וקין שה' הוכיחם בלשון שאלה. אני חושב שכל אחד מכם יכול לחזור על שתי השאלות האלה.

תלמיד אחד: לאדם הראשון שאל: איכה? (בראשית ג ט). לקין שאל: אי הבל אחיך? (שם ד ט).

תלמיד שני: הוא גם שאל: המן העץ אשר ציויתך לבלתי אכול ממנו אכלת? (שם ג יא).

המחנך: גם בפסוקים אלו נאמרו דברים מפי ה' בלשון שאלה. בקשר למה?

תלמיד: בקשר לבניין בית המקדש. ה' שואל את דוד: "האתה תבנה לי בית לשבתי?"

המחנך: נכון, עלינו להתבונן, למה נאמרו הדברים בלשון שאלה ולא נאמר פשוט: אתה לא תבנה לי בית לשבתי.

תלמיד: למה באמת לא הסכים ה' כי דוד יבנה את בית המקדש. בפסוקים אלו לא נזכר טעם הדבר.

המחנך: מלשון הכתוב אנו רואים כי ה' חפץ שדוד עצמו יבין כי אין הוא ראוי לבנות את בית המקדש.

תלמיד: זה כמעט כמו ששאל אמר עליו.

המחנך: אכן כנראה כדי שלא תעלה מחשבה פסולה כזו בלב מישהו ציוה ה' לנתן לומר: "לך ואמרת אל עבדי, אל דוד". ה' נותן לדוד את התואר עבד ה', שזכו לו עשרה אנשים בלבד וביניהם משה רבינו. הוא גם מודיע לו שהמלכות תהיה למשפחתו לעולם. ואף על פי כן לא הורשה לו לבנות את בית המקדש.

אילו היינו אנחנו צריכים לומר טעם לדבר, לא היה אפשר למצוא את התשובה לחידה זו. דוד שהבין את הסיבה פירש זאת. אולי עזר לו נתן בפירוש השאלה, ולא נכתב הדבר בספר כאן.